

EEN JAAR MOORDHOEK

Ed Schilders*

Zaterdag 24 oktober

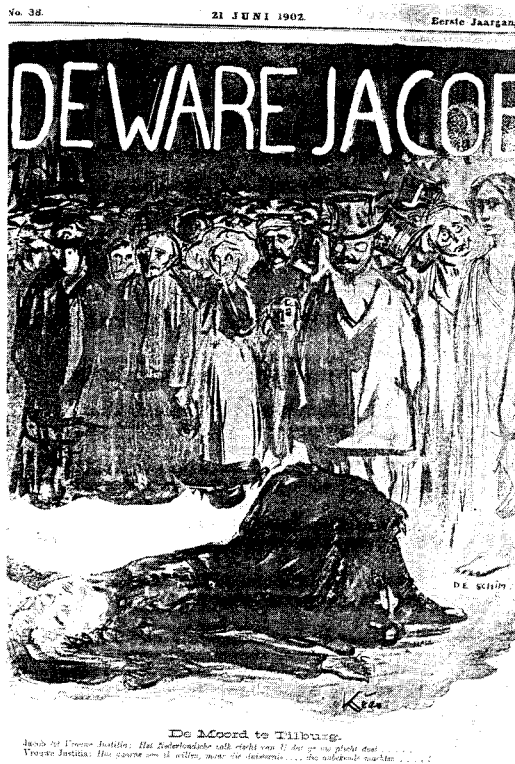
Voor aankondiging van de verschijning van Moordhoek in Het Nieuwsblad. Ik ben niet op deze krant geabonneerd, maar om kwart voor negen in de ochtend weet ik dat het artikel geplaatst is. Dan gaat namelijk de telefoon, en enige minuten later is het eerste boze telefoontje een feit: hoe ik het in mijn hoofd haal om een pastoor van moord te beschuldigen.

Misschien is het goed om het hier nog eens te zeggen: ik heb de pastoor niet van moord beschuldigd; ik verdenk hem van moord. De reconstructie waarmee Moordhoek besloten wordt, is te vergelijken met het verslag van een rechercheur, niet met het vonnis van een rechtbank. Rechercheurs maken altijd reconstructies als ze met een zaak bezig zijn; ook schrijvende onderzoekers doen dat. De conclusie van Moordhoek luidt dat pastoor van Zinnicq Bergmann de voornaamste verdachte had moeten zijn, niet dat hij de dader was.

Vrijdag 28 oktober

Presentatie van het boek in Persclub Bourgondië. Feestrede van Martin Ros, die het eerste exemplaar aanbiedt aan een ontroerde Max Horbach. De heer Horbach is de oudste zoon van Henriëtte Kessels, de oudste zus van Marietje.

afb. 1

*) Ed Schilders (1951), docent en auteur, schreef in 1988 *Moordhoek. De moord op Marietje Kessels in een katholieke kerk*, zijn vierde boek (zie 'Tilburg', 1989, p. 23). Hij is medewerker literatuur van De Volkskrant, Vrij Nederland en SIC.

Zaterdag 29 oktober

Zeer verkouden; slecht geslapen. Vanaf half tien toch boeken signeren bij Boekhandel Gianotten. Kwart over tien: Martin Ros houdt een enthousiast betoog over Moordhoek voor de TROS-radio. Half elf: telefoon voor de heer Schilders.

'U spreekt met mevrouw Van Hövell tot Westerfliet, mijn meisjesnaam is Van Zinnicq Bergmann.' Mevrouw Van Hövell tot Westerfliet heeft Martin Ros op de radio gehoord. Ze wil mij laten weten dat zij thuis een bijzonder document heeft. Het zit in een dagboek, of is daar onderdeel van, en het bevat de uitslag van een onderzoek dat lang geleden door kerkelijke autoriteiten is uitgevoerd naar aanleiding van de verdenking van pastoor Van Zinnicq Bergmann. Volgens dat document is daarbij onomstotelijk komen vaststaan dat de pastoor onschuldig is. En wat meer zij: het document, zegt zij, 'heeft kracht van bewijs.' Of ik benieuwd ben naar dat document. Dat ben ik. Ik beloof mevrouw Van Hövell tot Westerfliet te schrijven.

Het signeren valt mee. Zevenhonderd handtekeningen gezet.

29 oktober - 10 november

Ziek thuis. Bronchitis. 'Als dit de straf van God is voor je boek,' zegt mijn vrouw, 'dan kan dat boek er niet ver naast zitten.' Mijn echtgenote is verpleegster. Als ze 's morgens de afdeling opkomt, ligt een man in Moordhoek te lezen. Ze stelt zich voor. 'Schilders,' zegt de man, 'waar ken ik die naam van?' De volgende dag is hij geopereerd aan zijn ene oog, en leest hij met het andere verder.

Boze brief van een mevrouw uit Vught. 'Mijn peettante Maria Dijkmans (...) was kroongetuige in deze moordzaak (Maria Dijkmans was een van de getuigen die koster Van Isterdaals alibi in stand hielden; ES). Doden kunnen niet meer spreken, niet meer getuigen, anders zou zij u ter verantwoording roepen voor deze grove beschuldiging.'

6 december

Brief van de schrijver/journalist Hans van Straten. 'Mijn grote dank voor uw boek, dat ik zeer geboeid heb gelezen. U hebt zich er bepaald niet met een Jantje van Leiden van afgemaakt. Het is een voorbeeld geworden voor iedereen die zich in geschrifte met dit soort zaken bezighoudt.' Vergelijk hiermee de aantekening van 13 maart 1989.

Van Straten: 'Ik herinner mij dat zich in een

Nevelgrijs verleden in Leiden een soortgelijke zaak heeft afgespeeld als in Tilburg. Slachtoffer was een zoontje van de banketbakker Bogaerts (...), de dader een kapelaan. Die is ook gepakt en heeft bekend, maar hij is nooit voor de rechter gebracht.'

Zaterdag 12 december

Radio-uitzending vanaf de Heuvel door VARA-radio. Het item Moordhoek is in drieën opgedeeld. Eerst naar het kerkhof aan de Bredaseweg om wat te mijmeren over het verleden. Een half uur later een gesprek met personen die hun ingezonden brieven eerder naar het Nieuwsblad opstuurden. Ten slotte komt scheidend inspecteur Kremers van de Tilburgse politie aan het woord; behalve over zijn carrière als speurder naar moordenaars - 'Ik heb 900 lijken gezien' - zal hij ook kort ingaan op de zaak Kessels.

Aan de lijn hebben we een heer uit Den Haag. Hij schreef naar de krant, en herhaalt nu in de ether dat hij ooit vernam dat koster Van Isterdaal op zijn sterfbed bekend heeft de moordenaar te zijn geweest. Ik probeer hem duidelijk te maken dat de sterfbedvariant een van de wildste takken is aan de stamboom der legenden die rondom Marietje Kessels is wildgegroeid. Zelfs totaal onbekende figuren zouden ooit bekend hebben. Het ligt eraan wie je spreekt.

Vervolgens is de heer Verschoor live in de uitzending. Hij heeft een geheel eigen theorie ontwikkeld die zo bizar en in strijd met de feiten is, dat herhaling geen zin heeft. Vrijmetselaars zouden het gedaan hebben.

De heer Kremers komt aan het woord. Hij vertelt over zijn carrière. Ten slotte: Nee, hij is het niet eens met de conclusie van de heer Schilders (dat de pastoor de belangrijkste verdachte had moeten zijn bij een nieuw onderzoek). De schilder is een duidelijker kandidaat; die had immers de kleertjes in bezit, meent hij. Als de microfoon gesloten is en half Nederland uit bed klimt, bekent de heer Kremers dat hij het boek niet gelezen heeft.

December

Vrijmetselaars, sterfbedscènes, hoe legendarisch het lot van Marietje Kessels in Tilburg en omstreken geworden is, blijkt steeds weer opnieuw.

Telefoon van een oude mevrouw uit Breda. Ze was bevriend met de tweelingzus van Marietje Kessels.

Gesprek met een man die weet dat op het verwulfsel van de Noordhoekse kerk een wit kruis stond op de plek waar het lijkje lag. Hij heeft het met eigen ogen gezien.

De grote toren van de Noordhoekse kerk is nooit gebouwd, zegt een ander, omdat dan de plaats waar het lijkje lag weer *in* de kerk zou komen liggen.

Marietje had geen tweelingzus. Op het verwulfsel stond nooit een wit kruis. En die toren, die werd nooit gebouwd omdat de centen op waren.

30 december

Brief van de heer F.E. Pels Rijcken, kleinzoon van Frans Pels Rijcken, de verdediger van Mutsaers. De heer Pels Rijcken verstrekt aanvullende gegevens over het portret van zijn grootvader (pagina 67 in het boek). 'Het hier afgebeelde schilderij schijnt een kopie te zijn van een schilderij dat in ieder geval al bestond in 1937. Het oorspronkelijke schilderij hangt in Den Haag. Dit is naar mijn smaak van betere kwaliteit.'

Aan de fotokopie die de heer Pels Rijcken bijsluit, kan ik dat niet beoordelen. Zeker is dat grootvader Pels Rijcken op dit origineel nog vriendelijker uit de ogen kijkt.

4 januari 1989

Brief van de heer Van Lith. In het onderzoekstadium nam hij al contact met ons op, maar achtte het niet wenselijk inlichtingen te verstrekken over zijn stief-overgrootvader: Johan van Isterdaal. De gegevens die hij nu, na lezing van het boek beschikbaar stelt, vormen een interessante aanvulling en correctie van enige details.

'Op 14 juni 1882 kwam mijn overgrootvader Alexander van Lith te overlijden (...) Op 21 augustus 1884 hertrouwde mijn overgrootmoeder Petronella van Ierland (geboren Tilburg 24 februari 1842) met Johan Jacobus van Isterdaal in Eindhoven.'

Het gezin van Isterdaal kreeg twee dochters, Anna en de jong overleden Leonie. Johan

werkte als timmerman, Petronella als winkelierster.

Na in Den Bosch te hebben gewoond, verhuisde men in 1898 naar Tilburg, 'waar Johan koster werd van de Noordhoek.'

De relatie met pastoor Van Zinnicq Bergmann wordt door de heer Van Lith als volgt verduidelijkt.

'Ze kenden George van Zinnicq Bergmann uit de Eindhovense periode. Ten tijde van het huwelijk was hij kapelaan in de Cathariaparochie in Eindhoven. Hij verkeerde vaak ten huize van Wilhelmus van Lith (de broer van Alexander van Lith) aan de Kleine Berg van dezelfde parochie. Wilhelmus van Lith was gehuwd met de vroegere kinderjufvrouw van George van Zinnicq Bergmann in 's-Hertogenbosch, Agatha Maria van der Mark uit 's-Gravenhage.'

7 januari

Brief van mevrouw Van Hövell tot Westerflinter in antwoord op het verzoek dat door Ton van Zeeland (medewerker aan Moordhoek) en mij aan haar gericht werd om het 'document' te mogen komen inzien.

Geen schijn van kans. Familieberaad heeft tot een informatiestop geleid.

Dat is jammer, en dat laten wij haar weten, met een laatste verzoek om van gedachten te veranderen.

Half januari

Van antiquaar en uitgever Kees Kolen een kopie gehad van een prent uit 1902. De antiquaar heeft die kopie weer van een collega

uit Amsterdam. De prent, verschenen in het blad 'De Ware Jacob', haakt in op de gruwelijke verwarring en de gerechtelijke dwalingen rond de zaak.

30 januari

Brief van de heer Ed. de Grood, voormalig wethouder van Tilburg. Aanvullende informatie over het woonhuis van de familie Kessels, Villa Cecilia. De villa is niet, zoals ik vernomen had van de familie Kessels, in 1948 gesloopt, maar 'eind vijftiger jaren'. De informatie van de heer De Grood is betrouwbaar: hij kocht het huis en hield er kantoor als mede-directeur van Jan Verschuuren NV.

13 maart

Brief van de heer dr. J. Peijnenburg, archivaris van het bisdom Den Bosch. De heer Peijnenburg was ons zeer behulpzaam bij het onderzoek in de archieven die hij beheert, hoe weinig dat ook aan concreet materiaal opleverde: ook daar ontbrak ieder spoor van de gruweldaad. De heer Peijnenburg is teleurgesteld, zo niet boos. 'Uw 19e hoofdstuk (de reconstructie; ES) suggereert alleen maar, maar bewijst niets. Ik hoop dat u in de toekomst nog eens echt tot wetenschappelijk werk komt.'

7 april

Korte brief van mevrouw Van Hövell tot Westerflinter aan Ton van Zeeland. Geen gehoor. Op de kopie schrijft Ton: 'Volgens mij was het toch allemaal bluf.'

20 juli

Brief van Peter Hintzen, kleinzoon van Frans Pels Rijcken, Mutsaers' verdediger. 'Mijn grootvader vertelde mij dat hij met bloed geschreven dreigbrieven ontving, dat hij niet meer kon slapen van spanning. Het was een hete zomer. Hij moest zich met water afkoelen. Hij begon zijn pleitrede (in Breda) met de Nederlandse vertaling door Beets van Victor Hugo's gedicht: 'Als het kindje binnenkomt, juicht het hele huisgezin.' Het was snikheet en drukkend weer. Toen hij tot de tegenaanval overging en de verdenking op de koster en de pastoor ging werpen, moet hij (aldus zijn verhaal), meegeslept door de verontwaardiging waartoe zijn ridderlijke aard in staat was, met toornige stem hebben uitgeroepen: 'En als u wilt weten waar de werkelijke schuldigen zitten: daar!' (wijzend op de getuigenbanken waar, volgens zijn verhaal op ruim tachtigjarige leeftijd, ook de pastoor zat). Toen hij deze woorden had gesproken, ratelde een donderslag uit de hemel. In de sfeer van de rechtszaal waarin de emotie te snijden was, klonk die donderslag als een goddelijke bevestiging van zijn bewering.'

afb. 3 Het voormalige woonhuis 'Villa Cecilia' van de familie Kessels.

afb. 4

November

Telefoon: Ronald Peeters (gemeentearchief, medewerker aan *Moordhoek* met bijzonder nieuws. Door de verwickelingen rond *Moordhoek* kwam Peeters in contact met Paul Kessels, kleinzoon van Mathieu en Philomena Kessels. Paul Kessels achtte het gemeente-archief van Tilburg een waardig onderkomen voor allerlei paperassen die hij nog in bezit had. Over de familie en de fabriek vooral. Hij leverde ze af in een grote doos. Onderzoek bracht een bijzonder document aan het licht: een schriftje met daarin versjes en liedjes, met kroontjespen en inkt (over)geschreven door Maria Kessels.

Dat het boekje van Marietje was, wordt duidelijk door de vermelding van haar naam op het omslag en op de eerste bladzijde, waar ook het jaartal 1898 staat. Op een volgende bladzijde staat genoteerd: 'Maria kan beter schrijven'. Het was dus blijkbaar een oefen-

schrift, iets was bevestigd wordt door de vermelding op sommige plaatsen van het aantal fouten dat bij het overschrijven gemaakt werd. De liedjes en versjes die Marietje overschreef dragen titels als *Ter eere van het H. Hart*, een actueel onderwerp in 1898. Toen werd immers de kerk van de Noordhoek ingewijd en opgedragen aan het Heilig Hart. Veel gebedjes die gericht zijn aan Maria; *De geloovige zielen*; een *Kerstlied*; *De Hollandsche Vlag*; en *Voor de H. Communie*. Het volgende is een citaat uit het heilig-Hart-vers.

O verberg mij in uw wonden,
Onze schuilplaats, hoop en vreugd,
Daarin zal ik sterkte putten
In den strijd op 't pad der deugd.
Daarin zal ik veilig wonen,
Zoo in voorspoed als in nood,
Daar een gunstig oordeel vinden,
In het uur van mijnen dood.